

Ayşe'nin Ertelenen Tatili: Ereğli'den Kıbrıs'a Uzanan Yassı Ürün Meselesi

Ayşe's Postponed Vacation: Flat Steel Production and the Road from Ereğli to Cyprus

Ümit Remzi ERGÜN

Bilim Uzmanı, Bağımsız Araştırmacı

umit.r.ergun@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0002-8967-1892>

Makale Başvuru Tarihi: 19.04.2026

Makale Kabul Tarihi: 23.06.2026

Makale Türü: Araştırma Makalesi

ÖZET

Sanayi altyapısı ile askerî kapasite arasındaki ilişki modern devletlerin kalkınma stratejileri ve güvenlik politikaları açısından önemli bir faktör olarak öne çıkmaktadır. Özellikle ağır sanayi ve yassı çelik üretimi ekonomik büyüme ile birlikte savunma sanayinin ihtiyaçlarının karşılanması ve stratejik özerkliğin tesis edilmesi bakımından roller üstlenmektedir. Bu çalışma Türkiye'de yassı çelik üretiminin gelişimini Ereğli Demir ve Çelik Fabrikaları örneği üzerinden ele alarak sanayi politikaları ile askerî ve siyasal karar alma süreçleri arasındaki ilişkiyi Kıbrıs Barış Harekâtı bağlamında incelemektedir. Tarihsel ve kurumsal bir analiz çerçevesi benimseyen çalışma geç sanayileşen ülkelerde sanayi altyapısındaki eksikliklerin askerî kapasite üzerinde yarattığı yapısal sınırlamalara dikkat çekmektedir. Değerlendirmeler Ereğli Demir ve Çelik Fabrikaları'nın kurulmasının Türkiye'nin yassı çelik üretim kapasitesini artırarak dışa bağımlılığı azalttığını ve askerî hareket kabiliyetini güçlendirdiğini göstermektedir. Çalışma ağır sanayi yatırımlarının savunma kapasitesi ve dış politika ile kesişimini somut bir tarihsel örnek üzerinden ortaya koyarak sanayi politikaları ve güvenlik literatürüne katkı sunmayı amaçlamaktadır.

Anahtar Kelimeler:

Sanayi Politikası,

Yassı Çelik Üretimi,

Ereğli Demir Çelik Fabrikaları,

Kıbrıs Barış Harekâtı,

ABSTRACT

The relationship between industrial infrastructure and military capacity has long shaped the development paths and security choices of modern states. Heavy industry and flat steel production in particular stands at the center of this relationship due to its relevance for both economic expansion and defense related needs. This study examines the development of flat steel production in Türkiye through the case of Ereğli Iron and Steel and places this process within the context of the Cyprus Intervention. By doing so, it traces the links between industrial policy and military as well as political decision making. Adopting a historical and institutional approach, the analysis draws attention to the structural constraints created by industrial shortcomings in late industrializing countries. The findings indicate that the establishment of Ereğli Iron and Steel expanded Türkiye's flat steel capacity, reduced external dependence and strengthened its operational military capabilities. By grounding these arguments in a concrete historical case the study seeks to contribute to the literature on industrial policy and security, with particular emphasis on the intersection of heavy industry, defense capacity and foreign policy.

Keywords:

Industrial Policy,

Flat Steel Production,

Ereğli Iron and Steel,

Cyprus Intervention,

Önerilen Alıntı (Suggested Citation): ERGÜN, Ümit Remzi (2026), "Ayşe'nin Ertelenen Tatili: Ereğli'den Kıbrıs'a Uzanan Yassı Ürün Meselesi", **Global Social Sciences Bulletin**, S.3(1), ss.21-36, <https://doi.org/10.58830/yp.gssb-2026-31.003>

1. GİRİŞ

Sanayi altyapısı ile askerî kapasite arasındaki ilişki modern devletlerin siyasal ve stratejik kararlarını şekillendiren temel unsurlar arasında yer almaktadır. Özellikle ağır sanayi yatırımları ekonomik kalkınma ile birlikte savunma üretiminin ve askerî harekât kabiliyetinin maddi zeminini oluşturmaktadır. Bu bağlamda çelik endüstrisi üretim hacmi kadar ürün niteliği üzerinden de önemli bir endüstri olarak değerlendirilmektedir. Devletlerin sanayi yapıları kriz ve çatışma dönemlerinde sahip oldukları hareket alanını doğrudan etkilemektedir. Geç sanayileşen ülkelerde ise bu ilişkinin daha belirgin biçimde hissedildiği sanayi altyapısındaki eksikliklerin askerî ve siyasal tercihler üzerinde yapısal sınırlamalar yarattığı değerlendirilmektedir.

Tarihsel olarak geç ve geç-geç kalkınma örnekleri incelendiğinde kamu politikalarının belirleyici rolü ön plana çıkmaktadır (Tiryakioğlu, 2016:179). Bu durum sanayileşmenin salt piyasa dinamiklerine bırakılmadan devletin yönlendirici ve düzenleyici rolüyle şekillenen bir kalkınma süreci olarak ele alınmasını gerekli kılmaktadır. Zeytinoğlu'na (1981:23) göre sanayileşme zorunlu olarak sanayiciyi toplumsal ve ekonomik açıdan ayrıcalıklı bir sınıf durumuna getirmek değildir. Sanayileşme toplam ulusal gelirin artması, işsizliğin azalması, ödemeler dengesinin iyileşmesi, ulusal varlığın korunması ve dışa bağımlılığın azaltılması adına gerçekleştirilen faaliyetler olarak görülmelidir. Bununla birlikte sanayileşmeden ekonomik sonuçlar ile birlikte güven duygusunda güçlenme, sağlıkta iyileşme, eğilim ve yeteneklerde gelişme ortamının yaratılması ile daha mutlu olmaya yönelimin bir sonucu olarak toplum yapısının pozitif yönde gelişmesi de beklenmektedir. Devlet tarafında ise Weis ve Hobson (1995:15) güçlü bir devletin göstergesini piyasayı yönetme kapasitesi olarak değerlendirmektedirler.¹ Bu çerçevede güçlü devletler zorlayıcı yöntemler yerine altyapısal kapasiteyle ilişkilendirilmektedir. Bu kapasite arttıkça stratejik endüstriyel dönüşümü yönlendirme etkinliği de yükselmektedir. Nitekim kalkınma başarısı gösteren ülkeler dışa bağımlılığı azaltan yatırım malı ve makine sanayilerini öncelikli olarak inşa ettikleri görülmektedir (Erdoğan, 1976:7).

Tiffany (1984:407) 1945-1960 dönemini hükümetler için endüstriyel politika çağrılarının başladığı bir dönem olarak ifade etmektedir. 1960'lı yıllar savaş sonrası toparlanmanın etkisiyle çelik endüstrisinde para, teknoloji ve verimlilik temelli rekabetin hız kazandığı ve endüstriyel politikanın yeniden gündeme geldiği bir dönem olarak öne çıkmaktadır (bkz. Brien, 1992; Kaiser, 2017; Kipping, 1994; Lopez vd., 2022). 1950'li yıllarda sanayileşme hamlelerini hızlandıran Türkiye'de döviz harcamalarının önemli bir bölümü yassı mamulden üretilen sanayi ürünlerinin ithalatına yönelmiştir. Yeni sanayi kollarının gelişimiyle birlikte yassı çelik ihtiyacının artması bu alanda yerli üretimin stratejik önemini daha da belirgin hâle getirerek Türkiye'nin kalkınma planlamasında kritik bir adım atılarak Ereğli Demir ve Çelik Fabrikaları'nın kurulmasına karar verilmiştir (ERDEMİR, t.y.).

Çelik ve çelik üretimi tarihsel olarak savaş hazırlıklarında ve savaş ekonomilerinde stratejik açıdan önemli bir rol oynamaktadır (Lai, 2025:2086). Savaş sırasında meydana gelen endüstriyel değişimlerin incelenmesinde demir çelik endüstrisindeki değişimlerin mutlak suretle hesaba katılması bir gereklilik olarak görülmektedir (Birkett, 1920:351). Bu bağlamda bu çalışmanın amaçları şu şekilde sayılmaktadır;

1. Yassı çelik üretiminin sanayileşme, askerî kapasite ve ulusal güvenlik ilişkileri açısından değerlendirmek ve çelik endüstrisinin savaş ve kriz dönemlerindeki önemini ortaya koymak,
2. Türkiye'de yassı çelik üretiminin gelişimini Ereğli Demir Çelik Fabrikaları örneği üzerinden inceleyerek bu sanayi hamlesinin Kıbrıs meselesi bağlamında askerî ve politik karar alma süreçleri üzerindeki etkisini değerlendirmek.

Bu doğrultuda çalışmadan ağır sanayi yatırımları ile savunma kapasitesi ve dış politika arasındaki ilişkileri Türkiye örneği üzerinden irdeleyerek sanayileşme ve güvenlik literatürüne özgün bir katkı sunması beklenmektedir. Çalışmanın bundan sonraki bölümlerinin organizasyon yapısında ilk sırayı sanayi politikaları, çelik ve Kıbrıs harekâtları başlıklarında gruplandırılmış olarak sunulan bir literatür araştırması almaktadır. Ardından Türkiye'de çelik endüstrisi ve yassı ürün üretimine değinen yazar Ereğli Demir Çelik Fabrikaları'nın kuruluşundan ve stratejik öneminden bahsetmektedir. Kıbrıs harekâtları hakkında bilgi verilen bölümde aynı zamanda çalışmaya da ismini veren Ayşe'nin neden tatile geç çıktığı metaforu açıklanmakta ve çalışma politika önerileri ile gelecek çalışmalara değinilmesiyle sonlandırılmaktadır.

¹ Weis ve Hobson (1995) çalışmalarında bu ifadeyi kullanırlarken Robert Wade'nin *Governing the market: Economic theory and the role of government in Easian Industrialization* isimli eserini de benzer bir ifadeye yer verdiği için anmaktadırlar.

2. LİTERATÜR ARAŞTIRMASI

Sanayi politikaları iktisat literatüründe uzun süredir hem teorik hem de uygulamalı boyutlarıyla tartışılmaktadır. Bu tartışmalar özellikle devlet müdahalesinin sınırları ve etkinliği konusunda yoğunlaşmaktadır. Juhász vd. (2024:214) sanayi politikasının iktisat literatüründe karşılıklı olarak anılmasına rağmen hükümetlerin ideolojik çekincelere karşın bu politikaları fiilen uygulamaya devam ettiğini ifade etmektedir. Bu durum sanayi politikasında teorik tartışmalar ile pratik uygulamalar arasındaki gerilime işaret etmektedir. Bu gerilimin kuramsal arka planını ele alan Wade (2012) Batı'da uzun süre hâkim olan neo-liberal uzlaşımın sanayi politikasını dışladığını, ancak 2008 sonrası dönemde özellikle ABD örneğinde devletin yönlendirici rolünün yeniden az da olsa güç kazandığını değerlendirmektedir.

Küresel kriz sonrasında sanayi politikasının yeniden önem kazanmasını ele alan Eser (2014) sanayisizleşme eğilimleri ve kalıcı durgunluk riskinin ülkeleri yeniden sanayileşme arayışlarına yönelttiğini belirtmektedir. Bu bağlamda sanayi politikalarının stratejik sektörlerin geliştirilmesini ve ulusal önceliklerin karşılanması da hedeflediği görülmektedir. Aghion vd. (2015) rekabeti destekleyen sanayi politikalarının verimlilik artışını güçlendirdiğini ortaya koyarken bu etkinin stratejik üretim kapasitesinin artırılmasıyla ulusal sanayinin tahkim edilmesi üzerinden gerçekleştiği değerlendirilmektedir.

Özgen (2016) ile Sungur ve Ünlü (2016) sanayi politikalarının uzun vadeli planlama ve kurumsal kapasiteyle ilişkisini Türkiye örneğinde vurgulamaktadır. Pınar (2018) ise savunma kapasitesinin yerli sanayi altyapısına dayandığını ileri sürmektedir. Güncel çalışmalar sanayi politikasının ulusal güvenlik, tedarik zinciri dayanıklılığı ve jeopolitik rekabet çerçevesinde yeniden şekillendiğini göstermektedir (Chang ve Andreoni, 2020; Hauge vd., 2025; Gereffi vd., 2025). Yazar bu literatürden sanayi politikası tartışmalarının sadece ekonomik kalkınma ekseninde kalmadığı stratejik sektörler, ulusal güvenlik ve dış politika ile doğrudan bağlantılı olarak yeniden şekillenmekte olduğu sonucuna ulaşmaktadır. Bu anlamda Türkiye'nin yassı çelik üretimi ve Ereğli yatırımı bu dönüşümün somut ve tarihsel bir örneğini sergileyebilecektir.

Demir çelik konusunda güncel çalışmaların küresel risklerle paralel biçimde karbonsuzlaşma ve çevre konularına yöneldiği görülmektedir (Eryüzlü ve Boran, 2026; Khanom vd., 2026; Li vd., 2026). Literatürde demir çelik endüstrisinde politika tercihleri, teknolojik dönüşüm ve ekonomik performans arasındaki ilişkiyi inceleyen tamamlayıcı çalışmalar bulunmaktadır. Lutz vd. (2005) teknolojik ilerlemenin çelik üretim süreçlerinde politika ve süreç odaklı değişimlerle modellenebileceğini göstermiştir. Yaşar (2009) demir çelik endüstrisinin ürünlerinden biri olan yassı çelikleri hem dayanıklı tüketim mallarının hem de yatırım malları sanayilerinin ana girdisini oluşturan ürünler olarak ifade etmiştir.

Bu çerçevede yassı çelik tüketimi ülkeler için önemli bir gelişmişlik göstergesi olarak görülmektedir. Yassı ürünler sanayi altyapısının derinliği ve üretim yapısının niteliğini yansıtan stratejik bir ölçüt niteliğindedir. Ginzburg (2009) ise çalışmasında yassı çelik üretiminde yeni teknolojilerin üretim maliyetlerini düşürdüğü ve ürün kalitesini artırdığı sonucuna ulaşmıştır. Bu çalışmadan elde edilen çıkarımlar yassı çelik üretiminde teknolojik kapasitenin hem rekabet gücü hem de stratejik dayanıklılık açısından belirleyici olduğu şeklindedir. Benzer şekilde Romyantsev (2016) yassı çelik üretiminde kaliteyi artırmak ve kaynak verimliliğini yükseltmek için istatistiksel analizler üzerinden üretim prosedürlerinin optimize edilebileceğini göstermiştir. Öyleyse üretim süreçlerinde verimlilik ve kalite artışının sanayi politikalarının etkinliğiyle doğrudan ilişkili olduğunun ifade edilmesi mümkündür.

Çeştepe ve Tunçel (2018) Türkiye'de yassı mamullerde rekabet gücünün düşük uzun mamullerde ise yüksek olduğunu tespit etmişlerdir. Özseven (2020) çelik endüstrisinde güç dengesizliğinin karşılıklı bağımlılığın yönetimine etkisini Türk yassı çelik, beyaz eşya ve çelik boru sektörleri arasındaki ilişkiler üzerinden incelemiştir. Bulgular güç dengesizliği arttıkça sektörler arası bütünleşme ve kaynak kullanımının yoğunlaştığını göstermektedir. Bu bulgulardan endüstriler arası güç ilişkilerinin sanayi altyapısının stratejik endüstriler üzerindeki etkisini anlamak açısından önemli bir faktör olduğu sonucuna ulaşılabilmektedir. Başkol ve Bektaş (2021) yüksek katma değerli sektörlerin yassı çelik talebinin arttığını ancak talebin arzı aşması nedeniyle ithalatın sürdüğünü belirtmiştir. Bütün bu çalışmalar birlikte değerlendirildiğinde çelik endüstrisinin ve özellikle yassı çelik üretiminin sanayileşme süreci, ulusal güvenlik ve siyasal karar alma mekanizmalarıyla doğrudan ilişkili stratejik bir alan olduğu görülmektedir.

Altyapı ve savaş gibi konularda demir çelik endüstrisinin literatür içerisinde kendisine özel bir çalışma alanı bulduğu görülmektedir. İkinci Dünya Savaşı sırasında Roosevelt'in liderliğinin çelik üretiminin askeri araçlar, gemiler ve silahlar için büyük ölçekte artmasına neden olduğu bilinmektedir (Berend, 2016; Hiltzik, 2011). Daha somut bir örnekle Lincoln döneminde çelik endüstrisinin Amerikan İç Savaşı'nın ihtiyaçlarına yanıt olarak büyük bir genişleme gösterdiği ifade edilmektedir. Savaş sırasında Monitor ve Merrimack gibi demir ve çelik zırhlı

gemilerin geliştirilmesi endüstrinin askerî önemini vurgulamaktadır. Ayrıca Lincoln'nün demiryolu ağlarının yaygınlaşması için çalışması çelik ray talebinin artmasına imkân tanımıştır (Johnson, 1988; Mayer-Sommer, 1988; Steiner, 1988; Symonds, 2009). Savaş ve çelik ilişkisi konusunda özellikle Büyük Bertha topunun da ünlenmesine vesile olan Krupp firması askerî üretim ve kullanım alanında başlı başına bir örneği temsil etmektedir (Habashi, 2012; Menne, 2013).

Donges (2024) Alman ordusunun stratejik rezervler oluşturmak amacıyla yerli madenciliği genişletmeye yönelik planlar hazırladığını ve abluka riskine karşı yerli üretimin genişletilmesinin zorunlu kılındığını belirtmektedir. Lai (2025) ise Rusya-Ukrayna Savaşı sonrasında çelik üretiminin yeniden askerî ve jeopolitik tartışmaların merkezine yerleştiğini vurgulamaktadır. Bu gelişmeler, ağır sanayi altyapısının askerî kapasite ve güvenlik politikalarıyla ilişkisini tarihsel bir perspektifle yeniden değerlendirmeyi gerekli kılmaktadır. Bu durum ağır sanayi altyapısının askerî kapasite ve güvenlik politikalarıyla ilişkisini tarihsel örnekler üzerinden yeniden ele almayı gerekli kılmaktadır.

Çalışmanın kapsamı içerisinde Kıbrıs meselesi ve hareketleri konusunda da özelleştirilmiş bir literatür araştırması gerçekleştirilmiştir. Yüksel (2018) Kıbrıs'ın jeopolitik konumunun tarihsel süreç boyunca uluslararası güç mücadelelerinin merkezinde yer almasına neden olduğunu ifade etmiştir. Gökçe (2018) 1974 Kıbrıs Krizi'ni Türkiye açısından bir dış politika krizi olarak değerlendirmiş ve kriz ortamında karar alma süreçlerinin nasıl işlediğini odağına almıştır. Sertel (2022) özellikle Türkiye'nin 1960'lı yıllardan itibaren donanma kapasitesini geliştirme çabalarını, dışa bağımlılığı ve Kıbrıs Barış Harekâtı sonrasında uygulanan ambargonun savunma sanayiine etkilerini incelemiştir. Benzer şekilde Hiresoğlu (2023) de harekât sürecinde elde edilen askerî tecrübelerin doktrin, eğitim ve yerli savunma sanayi anlayışına katkılarını değerlendirerek özellikle yerli ve millî silah sistemlerinin stratejik önemine dikkat çekmiştir. Bu çalışmanın yazarı bu kısma kadar aktarılan literatürden hareketle Kıbrıs Barış Harekâtı'nın askerî bir başarı olmakla birlikte savunma kapasitesinin yapısal sınırlarını ve imkânlarını açığa çıkaran bir deneyim alanı olduğu değerlendirmesini yapmaktadır.

Atmaca (2025) 1974-1980 döneminde Adalet Partisi'nin Kıbrıs politikası kararlarının ideolojik süreklilikten ziyade pragmatik ve iç politik dengeler doğrultusunda şekillendiğini ortaya koymuştur. Son olarak Karaşin (2025) Kıbrıs Barış Harekâtı ve Ege'deki petrol arama faaliyetlerinin Türkiye-Yunanistan ilişkilerinde yarattığı güvenlik krizlerini CIA raporları üzerinden analiz etmiştir. Bu literatür araştırması sonucunda Kıbrıs meselesinin ikili ilişkiler bağlamı kabul edilmektedir. Ancak bu meselenin küresel güç dengeleri ve güvenlik mimarisi içerisinde ele alınması da bir gereklilik olarak vurgulanmaktadır.

Gerçekleştirilen literatür araştırmasını üç ana grup altında sınıflandırılmak mümkündür. İlk grup sanayi politikalarının teorik temelleri, devlet müdahalesi tartışmaları ve bu politikaların ekonomik kalkınma, stratejik sektörler ve ulusal güvenlik ile ilişkisini ele alan çalışmalardan oluşmaktadır. İkinci grupta yer alan araştırmalar demir çelik endüstrisi ve özellikle yassı çelik üretimini sanayi politikaları, teknolojik dönüşüm, verimlilik, rekabet gücü ve bölgesel kalkınma bağlamında inceleyen literatürü kapsamaktadır. Üçüncü grup ise demir çelik endüstrisini savaş, askerî kapasite, altyapı ve güvenlik politikalarıyla ilişkilendiren tarihsel ve çağdaş çalışmalar ile Kıbrıs meselesi ve Barış Harekâtı'nı askerî, siyasal ve toplumsal boyutlarıyla ele alan özelleştirilmiş literatürü içermektedir. Bu araştırmalardan hareketle literatürde üç temel boşluk tespit edilmiştir;

1. Sanayi politikaları literatüründe stratejik endüstri vurgusunun güçlü bir şekilde yer aldığı görülmektedir. Ancak ağır sanayi altyapısının somut tarihsel örnekler üzerinden askerî kapasite ve dış politika karar alma süreçleriyle nasıl kesiştiğine ilişkin çalışmaların sınırlı kaldığı değerlendirilmektedir.
2. Yassı çelik üretimine ilişkin literatürün büyük ölçüde rekabet, verimlilik ve teknoloji ekseninde yoğunlaşmakta olduğu ortaya çıkarılmıştır. Bu üretim yapısının ulusal güvenlik, savunma sanayii ve kriz dönemlerindeki stratejik işlevi yeterince bütüncül biçimde ele alınmamıştır.
3. Kıbrıs Barış Harekâtı askerî, siyasal ve toplumsal boyutlarıyla literatürde zengin ve yaygın olmakla birlikte harekâtın Türkiye'nin sanayi altyapısı, özellikle yassı çelik üretim kapasitesi ve ağır sanayi yatırımlarıyla olan ilişkisini doğrudan irdeleyen çalışmaların oldukça sınırlı olduğu tespit edilmektedir.

3. TÜRKİYE'DE ÇELİK ENDÜSTRİSİ: TARİHSEL GELİŞİM VE GÜNCEL DURUM

Gelişmiş ülkelerin sanayileşme deneyimleri geç sanayileşen ülkeler için hem örnek hem de güçlü bir rekabet baskısı yaratmıştır. Bu nedenle sanayileşmeyi hedefleyen ülkeler açısından geçmiş sınıai politikaların hangi koşullarda ve hangi sonuçlarla uygulandığını incelemek önem taşımaktadır (Yavaş, 2020:1-2). Bu çerçevede demir çelik endüstrisi sanayileşmenin temel girdilerini üretmesi, savunma, altyapı ve ağır sanayiiyle doğrudan

bağlantısı ve yüksek sermaye ile teknoloji gereksinimi nedeniyle geç sanayileşen ülkelerde yakalama sürecinin stratejik ve tartışmalı sektörlerinden biri olarak öne çıkmaktadır.

Yöneticilerin hedeflerini topluma benimsetmesinin etkili yollarından biri bu hedefleri sade ve simgesel sloganlarla ifade etmektir. Dönemin politik *mottoları* incelendiğinde Cumhuriyet'in ve demir çelik yapılanmasının gelişimine paralel ifadelerle karşılaşılmaktadır. Cumhuriyet'in ilk yıllarının sloganları arasında yer alan *üç karalar üç beyazlar* genç Cumhuriyet'in yokluğunu çektiği üç beyaz (*un, şeker, pamuk*) ve üç kara (*kömür, demir, petrol*) ile halkını buluşturma konusundaki inancı ortaya koymaktadır (Kiper, 2023). Benzer şekilde *bir karış fazla şimendifer* sloganıyla da demiryolu hatlarının üretim merkezlerini tüketim merkezlerine bağlayarak iktisadi bir denge kurulması ve demir yolu hatlarının geçtiği bölgelerde iktisadi hayatta olduğu kadar sosyal hayatta da gelişme sağlanması hedeflenmiştir (Avcı, 2014:49). Bu sloganlar demir çelik endüstrisinin Türkiye'de kalkınma ve modernleşmenin sembolü olarak görüldüğünü ortaya koymaktadır. Karabük'le özdeşleşen *Fabrikalar Kuran Fabrika* ifadesi 1930'larda devletçi sanayileşme anlayışının planlı biçimde somutlaştığını ve bunun en başarılı örneğinin Birinci Beş Yıllık Sanayi Planı (BBYSP) olduğunu özetlemektedir (Kepenek ve Yentürk, 1994:61; Kuruç, 1999; Yavaş, 2020:109).

Belirtmekte fayda görülmektedir ki bu dönemde ilk başta ve öncelikli olarak bir demir çelik tesisinin kurulması plânlanmamıştır. Bu noktada yazar metinsel uyum nedeniyle plân ifadesini kasten seçmiştir. Daha sonrasında BBYSP süreci ile anlam karmaşası yaratmamak adına metinde plân ve istek ayırımına gidilmiştir. Cumhuriyet'in demir çelik fabrikası kurma isteği 1926'da çıkarılan Demir Sanayisinin Tesisine Dair Kanun ile dile getirilmiştir (Apak vd., 1952:111-112; Tekeli, 2009:2). Demir çelik endüstrisine dair kurulum düşüncesi mevcut üretim yapısında kalitenin belirginleşmesi ve dönemin uluslararası ilişkiler ile jeopolitik şartları çerçevesinde olgunlaşmıştır. Türkiye'de ilk çelik üretimi diğer ülkelerin örneğinde olduğu gibi (bkz. Burn, 1961; Donges, 2024; Joachim, 1994; Milward, 1967) askerî tesislerde gerçekleştirilmiştir. Bu bağlamda Kırıkkale tesislerinde ilk çelik blok 20 Ocak 1932'de haddelenmiştir. Tesislerin sürekliliği ise Milli Müdafaa Vekâleti siparişlerine bağlı kalmıştır. Harcama yetkilerinin azalmasıyla dış sipariş arayışına girilmiş ve kalite tartışmaları İsviçre'de yapılan testlerde olumlu sonuç alınmasıyla aşılarak tesisler dış pazara açılabilmiştir (Kuruç, 1999:6-7; Tekeli, 2009:3). Bu vaka mevcut üretim yapısında kalitenin belirginleşmesi ifadesinin desteğidir. Uluslararası ilişkiler ve jeopolitik şartların olgunlaşmasında ise Londra Konferansı ve Almanya'nın etkisinin sınırlandırılması konuları gündem olmuştur.

Büyük Buhran'ın etkileri devam ederek buna çözüm bulmak amacıyla toplanan Londra Konferansı'nda Türkiye'nin yeni sanayiler kurma girişimleri krizi derinleştirebilir endişesiyle eleştirilmiştir (Meraklı, 2023:213-214; Tekeli, 2009:4). Bu eleştiriler dış finansman kaynağı bulma konusunu olumsuz etkilemiştir. 1936 yılında imzalanan Montrö Antlaşması ise konuya farklı bir pencere açmış ve İngiltere'yi Türkiye'nin Almanya'nın etki alanı dışına çıkarması hususunda mücadele etmeye yönlendirmiştir (Tekeli ve İlkin, 1977:318; Viton 1939:13-15). Tekeli'ye (2009:4) göre bu şu anlamda yorumlanmaktadır: Demir çelik fabrikasının yapımını ve finansmanını sağlayan bir ülkenin Türkiye üzerindeki etkisi artacaktır. BBYSP'de aslında demir çelik fabrikası öngörülmemiştir. İngiltere'den çok uygun koşullarda sağlanan kredi ile Karabük Demir Çelik Fabrikası projesi plana dâhil edilerek kurulmuştur (Yavaş, 2020:110).

İngiltere'den alınan kredi ve yarı resmî imzalanan *kliring* anlaşmasını takiben Karabük tesislerinin temel atma töreninin İngilizler açısından bir siyasal gösteri kazandığı görülmekte ve bu durum Avrupa'da İngilizlerin Almanlar karşısında kazandığı bir zafer olarak yorumlanmaktadır (Tekeli, 2009:5). Karabük tesislerinin yapılışının iki buçuk sene gibi kısa bir sürede dozer, ekskavatör gibi araçların yokluğunda ve bütün bu işlerin kazma, kürek ve eşek küfeleriyle yerlerin doldurulması suretiyle gerçekleştirildiği ifade edilmektedir (Kiper, 2004:28). Bu durum yazar tarafından bir inancın göstergesi olarak büyük bir duygu yükü ile değerlendirilmektedir. Karabük demir çelik tesislerinde 9 Eylül 1939 tarihinde Fatma isimli bir kız tarafından ateşlenen bir numaralı fırının faaliyete geçmesiyle 10 Eylül 1939 tarihinde ilk Türk ham demiri elde edilmiştir (Yurtoğlu, 2017:166). Türkiye'de sanayi devlet öncülüğünde kurulmuş ve gelişmiştir. Bu süreç hem devlet hem de belirli toplumsal kesimler için sermaye birikimi olanaklarını artırmış ve yerli sanayinin inşası ve ekonomiyi millileştirme çabaları için önemli bir dayanak oluşturmuştur (Kazgan, 2021:74).

Tiffany (1984:407) 1945-1960 dönemini hükümetler için endüstriyel politika çağrılarının başladığı bir dönem olarak değerlendirmektedir. Türkiye'de demir çelik endüstrisi kurulum aşamalarını takip eden dönemlerde gerçekten de fabrikalar kuran fabrika unvanına yakışır biçimde büyümeye devam etmiştir. 1960'lı yıllar savaş sonrası toparlanmanın etkisiyle çelik endüstrisinde para, teknoloji ve verimlilik temelli rekabetin hız kazandığı ve endüstriyel politikanın yeniden gündeme geldiği bir dönem olarak öne çıkmaktadır (bkz. Brien, 1992; Kaiser, 2017; Kipping, 1994; Lopez vd., 2022). Sonraki döneme ilişkin başlıca gelişmeler örneğin 1965 yılında Ereğli Demir Çelik Fabrikaları'nın 470 bin ton kapasitesiyle yassı ürün üretimine başlaması, 1977 yılında İskenderun

Demir Çelik Fabrikaları'nın faaliyete alınması, 1996 yılında Avrupa Kömür Çelik Topluluğu (AKÇT) ile çelik ticaretine uygulanan gümrük vergisinin kaldırılması amacıyla Serbest Ticaret Anlaşması imzalanması olarak sayılmaktadır. Sıralama değerlerine bakıldığında ise Türkiye'nin 2002 yılında dünya çelik üretiminde on üçüncü, 2006 yılında on birinci ve 2012 yılında sekizinci sırada yer aldığı görülmektedir. 2021 yılında ise Türkiye 40,4 milyon tonluk rekor üretimi ile dünyada 7'inci Avrupa'da ise 1'inci sırada yer almıştır (İskenderun Ticaret ve Sanayi Odası, t.y.).

Dünya çelik üretiminde Yüksek Fırın (YF) - Bazık Oksijen Fırını (BF-BOF) prosesi ve Elektrik Ark Fırını (EAF) prosesi yaygın olarak kullanılan yöntemlerdir (Li vd., 2018:50; Yellishetty vd., 2010). Elektrikli üretim prosesi olarak da anılan EAF çelik üretim teknolojisinin ana hammaddesi demirli atık ve hurdalarken oksijenli üretim prosesi olarak da anılan BF-BOF çelik üretim teknolojisinin ana hammaddesi ise demir cevheridir (Güler, 2024:52; Yu, vd., 2025).²

Dünya Çelik Birliği'nin istatistiklerine göre Türkiye'de üretilen 36.9 milyon ton ham çeliğin %30'u oksijenli üretim proseslerinden %70'i ise elektrikli üretim proseslerinden elde edilmektedir (World Steel Association [WSA], 2025). Bu anlamda ülkenin çelik üretiminde hurda bazlı üretim karakteristiği sergilediği ifade edilmektedir. 2024 yılı verilerine Türkiye demir çelik endüstrisinde ihracat 10,2 milyar dolar ve dünya ihracat payı %2,3 olarak gerçekleşmiştir. Ülkede 3.500'den fazla işletme, 93 binin üzerinde istihdam, 1,5 trilyon TL üretim değeri ve 2,2 milyar TL Ar-Ge harcaması bulunmaktadır (T.C. Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, 2025:7).

Türkiye'de demir-çelik endüstrisi Temmuz 1939'da Karabük Demir ve Çelik Fabrikaları'nın faaliyete geçmesiyle başlayan tarihsel serüveninde İkinci Dünya Savaşı'nın yarattığı olağanüstü koşullar, 1970'li yıllardaki petrol krizleri ve döviz darboğazları, 1980 sonrası neoliberal dönüşüm süreçleri, 1989 Bahar Eylemleri ve 8 Kasım 1994 sanayi eylemleri gibi toplumsal ve ekonomik kırılmalar yaşamıştır. Ayrıca Türkiye çelik endüstrisi 2001 krizi, 2008 küresel finans krizi ve 2018 ticaret savaşları gibi ulusal ve uluslararası ölçekli şoklara rağmen bu serüvenini kesintisiz biçimde sürmektedir.

4. EREĞLİ DEMİR ÇELİK FABRİKALARI VE YASSI ÜRÜN SORUNLARI

Bir ülkede kişi başına düşen demir ve kömür tüketim miktarının medeniyet ve sanayileşme düzeyini yansıtan temel göstergelerden biri olduğu kabul edilmektedir (Barutoğlu, 1960:7).³ Bu göstergeler bir ülkenin sanayileşme yolunda atması gereken adımların boyutunu ortaya koymaktadır. Bu döneme ilişkin göstergeler incelendiğinde Türkiye'nin demir çelik üretim kapasitesinin hem nicelik hem de nitelik açısından kalkınma hedeflerinin gerisinde kaldığı görülmektedir. Türkiye'de üretilen demir çelik miktarı 1960 yılında 671,6 bin ton seviyesinde gerçekleşmiştir. Kişi başına düşen demir tüketimi ise 19,1 kilogram olarak kaydedilmiştir. Bu göstergenin 1963'te 20,8 kilograma 1967'de ise 28,1 kilograma yükseltilmesi hedeflenmiştir. Bu doğrultuda ülkenin demir çelik ihtiyacını karşılamak amacıyla yeni tesisleşme faaliyetlerine gidilmesi gündeme gelmiş ve Ereğli'de bir demir çelik fabrikasının kurulmasına karar verilmiştir (Polatoğlu, 2018:630). Bu kararın ulusal hedefler doğrultusunda atılmış bir adım olduğu görülmekle birlikte Türkiye'nin demir çelik alanındaki üretim çeşitliliğinin ve konumunun gösterge değerlerine yansımaları beklenmiştir. Üretim türleri dikkate alınmaksızın Türkiye'nin demir çelik üretim ve tüketim düzeyi diğer sanayileşmiş ülkelerle karşılaştırıldığında bu alanda belirgin biçimde geride olduğu görülmektedir. Nitekim demir ve çelik tüketiminin en yüksek olduğu 1953 yılında kişi başına düşen tüketim yaklaşık 20 kilogram iken bunun yalnızca yaklaşık yedi kilogramlık kısmı yurt içi üretimle karşılanabilmiştir. Ereğli Demir ve Çelik Fabrikası'nın kurulması ve Karabük tesislerinin genişletilmesi sonrasında dahi kişi başına düşen çelik üretiminin ancak 30-32 kilogram düzeyine ulaşabileceği öngörüldüğünde Türkiye'nin bu alandaki görece geri konumu daha açık biçimde ortaya çıkmaktadır (Aytekin, 1960:16). Bu değerler mevcut üretim altyapısının ülkenin artan talebini karşılamada neden yetersiz kaldığını ve yeni bir tesis ihtiyacının hangi koşullarda gündeme geldiğini göstermektedir.

1950'li yılların ikinci yarısında Karabük tesisleri yurtiçi talebi karşılayamaz hale gelmiştir. Bu durum ülkedeki çelik tüketicilerinin hem uzun hem de yassı ürün ihtiyaçlarını ithalat yoluyla karşılamasına neden olmuştur. Bu gelişme üzerine ikinci bir demir çelik tesisinin kurulması gündeme gelmiştir. Sümerbank, Türkiye Demir Çelik İşletmeleri Genel Müdürlüğü, Türkiye İş Bankası A.Ş., Ankara Ticaret ve Sanayi Odası ile Amerikan Koppers

² Elektrik ve oksijen diye sınıflandırılan proseslerde Dünya Çelik Birliği'nin terminolojisi ve yayınları esas alınmıştır.

³ Barutoğlu'nun bu değerlendirmesinin inceleme dönemi koşullarında gerçekleştirildiği dikkate alınmalıdır. Günümüzde ise bu durum kişi başı çelik tüketimi olarak değişmiştir. Bu çalışmanın yazarı yakın gelecekte de bu göstergenin kişi başı vasıflı çelik tüketimi ya da kişi başı paslanmaz çelik tüketimi şeklinde değişebileceğini öngörmektedir.

Associates firmasının bir araya gelmesiyle kurucular mukavelesi imzalanarak gerekli sözleşmeler tamamlanmıştır (Yaşar, 2009).

Tesisin kurulumunda en uygun yer olarak Karadeniz Ereğlisi tespit edilerek önerilmiştir. Nitekim Ereğli deniz kıyısında yer alması, elverişli bir limana sahip olması, kömür havzalarına yakınlığı, elektrik şebekesi üzerinde bulunması ve taşıma maliyetlerini ifade eden ton-kilometre değerinin en düşük olduğu merkezlerden biri olması nedeniyle bu tercih için öne çıkmıştır (Aytekin, 1960:20). Bu mekânsal ve lojistik avantajlar yer seçimini ve projenin uluslararası ortaklıklar aracılığıyla hayata geçirilmesini de şekillendirmiştir. Ereğli Demir ve Çelik Fabrikaları'nın yüklenicisi üç Amerikan firmasının ortaklığıyla Venezuela yasaları uyarlamasıyla kurulmuştur.⁴ Metalürjik yatırımlar Koppers, elektrik işleri Westinghouse ve haddehaneler Blaw-Knox firması tarafından üstlenilmiştir. 28 Şubat 1960 tarih ve 7462 sayılı Kanun ile kurulmasına karar verilen bu fabrika için Dünya Bankası'ndan 129 milyon dolarlık kredi sağlanmıştır. Bu tutar Dünya Bankası'nın o döneme kadar bir projeye vermiş olduğu en büyük değer olarak ifade edilmiştir (Tekeli, 2009:9). Bu kurumsal ve teknik yapılanmanın fabrikanın hukuki statüsünün belirlenmesi ve finansman kaynaklarının sağlanması süreciyle tamamlanmış olduğu görülmektedir.

Barutoğlu'na (1960:10) göre Ereğli'de kurulması planlanan demir çelik fabrikası özellikle demir cevherinin temini açısından olmak üzere birçok yönden Ereğli lehine avantajlar sunmaktadır. Bu avantajların başında fabrikanın kıyı şeridinde yakın konumu sayesinde yükleme ve boşaltma işlemlerinin kolaylıkla gerçekleştirilebilmesi gelmektedir. Deniz taşımacılığının demiryoluna kıyasla daha düşük maliyetli olması kıyıya yakın cevher yataklarından elde edilen hammaddenin Ereğli'ye daha rahat aktarılmasına imkân tanırken aynı zamanda Devlet Demiryolları üzerindeki taşıma baskısını azaltma potansiyeli de taşımaktadır. Bir diğer önemli unsur ise Divriği demir yatağının Karabük'e tahsis edilmesiyle bu yatağın istihsal ömrünün uzatılmasıdır.

1960'lı yılların başlarında çelik sanayisinde Bazik Oksijen Konverteri gibi yeni üretim teknolojileri yaygınlaşmıştır. Bu süreçte Siemens-Martin ocaklarıyla çelik üretimi terk edilmeye başlanmıştır (Çelebi, 1979:58). Bu dönemde inşasına başlanan Ereğli Demir Çelik Fabrikaları'nda Bazik Oksijen Konverteri tercih edilirken Karabük Demir Çelik Fabrikası çelikhanesi yatırımında Siemens-Martin Ocağı kullanılmıştır. Eski ve yeni teknolojilerin eş zamanlı olarak benimsenmesi teknoloji seçimlerinin merkezi ve bütüncül bir yaklaşımla yapılmadığını ve bilimsel - teknolojik verilerin karar süreçlerinde yeterince dikkate alınmadığını göstermektedir. (Çankaya, 2013:151). Bu noktanın teknik bir tercih meselesi olarak aynı zamanda ulusal ölçekte üretim planlamasının nasıl kurgulandığına ilişkin daha geniş bir çerçevede ele alınması gerektiği değerlendirilmektedir. 1972 ve 1977 yıllarında üçüncü demir çelik sanayi kapsamında planlanan üretim hedefleri Türkiye'nin mevcut üretim kapasitesi dikkate alınarak belirlenmiştir. Buna göre yassı mamul ihtiyacının tamamının yıllık bir milyon ton kapasiteye çıkarılması öngörülen Ereğli Demir Çelik Fabrikaları tarafından karşılanması planlanmıştır. Takım ve özel çeliklerin Kırıkkale fabrikaları ile elektrik fırınına sahip özel kuruluşlarca üretilmesi öngörülürken 380 mm'ye kadar ağır profiller, demiryolu rayları ve aksamı ile pik demir ihtiyacının Karabük Demir Çelik Fabrikaları tarafından karşılanması hedeflenmiştir. Özel haddehanelerin ihtiyaç duyduğu kütüklerin Üçüncü Demir Çelik Sanayii tarafından temin edilmesi suretiyle inşaat demiri ve yuvarlak ürünlerin bir bölümünün bu tesislerce üretilmesi planlanmış ve miktarı sınırlı olan bazı ağır profillerin ise yassı mamullerden imal edilmesi ya da ithalat yoluyla karşılanması öngörülmüştür (Erten, 1968:134).

Merkezi düzeyde yapılan üretim planlamaları Ereğli örneğinde olduğu gibi tesislerin kurulacağı yerleşimde ekonomik ve toplumsal etkilerin de şekillenmesine zemin hazırlamıştır. 1959 yılında Ereğli'de Demir ve Çelik Fabrikası'nın kurulacağına ilişkin haber kasabada ağırlıklı olarak Demokrat Parti çevreleri aracılığıyla ve yüz yüze ilişkiler yoluyla yayılmıştır. Görece daha sınırlı bir kesim ise bu bilgiyi gazetelerden edinmiştir. Söz konusu gelişme parti çevrelerinde coşkuyla karşılanmış ve çeşitli kutlamalarla kamuoyuna duyurulmuştur. Devam eden etüt çalışmaları, saha ziyaretleri ve Ankara ile yürütülen temasların ardından fabrikanın inşaatına 1961 yılı baharında başlanmıştır (Kıray, 1984).

⁴ Ereğli Demir Çelik Fabrikaları'nın kuruluşu Türkiye Cumhuriyeti kanunlarıyla gerçekleştirilmiştir. Esas metinde de geçen Venezuela yasaları ifadesinin amacını kuruluşun tüzel kişiliğinin o dönemde uluslararası ticaret ve yatırım hukuku çerçevesinde yapılandırılmasıyla ilişkili bir durum olarak yazar tarafından yorumlanmaktadır. 1960'larda Venezuela petrol zengini, ekonomik olarak güçlü ve ABD ile yakın ilişkilerde olan bir ülke olarak biliniyor. Ülke, bu özellikleri ile uluslararası konsorsiyumlar için cazip bir yasal çerçeve sunmuş olabileceği değerlendirilmektedir. Anlamı güçlendirmek adına farklı örnekler şu şekildedir: *Denizcilik özelinde Panama yasaları, Avrupa operasyonları için Lüksemburg holding şirketleri, fonlar ve yatırım için Cayman Adaları ve FIFA gibi uluslararası organizasyonlar için İsviçre'nin tarafsızlık ve gizlilik kanunları...*

1961-1965 yılları arasında inşaat ve montajı tamamlanan Ereğli tesisleri Mayıs 1965'te 470 bin ton kapasiteyle üretime başlamıştır. Kuruluş kapsamında ana üretim tesisleri ile baraj ve liman gibi yardımcı altyapılar inşa edilmiştir. Ereğli Demir Çelik Fabrikaları zamanla kapasitesini ve teknolojik düzeyini arttırmış ve günümüzde Türkiye'nin en büyük ve tek entegre yassı çelik üreticisi olmuştur (Yaşar, 2009:46-47). Bu üretim süreciyle birlikte tesisin etkileri yalnızca sanayi politikalarıyla sınırlı kalmamıştır. Ereğli'nin mekânsal ve toplumsal yapısında da kalıcı dönüşümler meydana gelmiştir. Ereğli ilçesi geçimini ağırlıklı olarak tarım ve balıkçılıktan sağlayan bir sahil kasabasıyken 1829 yılında Uzun Mehmet tarafından kömürün keşfedilmesi, 1848'de işletilmeye başlanması ve kuruluş çalışmaları 1962'de başlayan Ereğli Demir ve Çelik Fabrikası'nın 1965 yılında faaliyete geçmesiyle birlikte önemli bir sanayi ve ticaret merkezine dönüşmüştür (Henden Şolt, 2018:133).⁵ Henden Şolt'un (2018) uyguladığı anket çalışmasında katılımcıların büyük çoğunluğunun Karadeniz Ereğli denildiğinde ilk olarak Ereğli Demir ve Çelik Fabrikaları'nı hatırladıkları ifade edilmiştir. Bu dönüşümler fabrikanın kentin kimliğini belirleyen temel bir unsur haline geldiğini de göstermektedir.

Yassı çelik ürünleri otomotiv, beyaz eşya, makine ve altyapı gibi hem dayanıklı tüketim malları hem de yatırım malları sanayilerinin temel girdisini oluşturmaktadır. Bu nedenle yassı çelik tüketim düzeyi ülkelerin sanayileşme ve teknolojik gelişmişlik düzeyini yansıtan önemli bir göstere olarak kabul edilmektedir (Yaşar, 2009:48). Levha, sıcak ve soğuk haddelenmiş sac, kaplanmış sac ve teneke gibi ürünleri kapsayan bu grup katma değeri yüksek üretim yapısının da merkezinde yer almaktadır (Sümer, 2018:429; Hayat, 2010:702).

Küresel ölçekte teknolojik ilerlemeler ve sürdürülebilirlik baskıları çelik üretiminde miktar artışından ziyade yassı, vasıflı, paslanmaz ve kaplanmış ürünler gibi yüksek katma değerli ürünlere yönelimi hızlandırmıştır. Özellikle yüksek mukavemetli ve gelişmiş yüksek mukavemetli yassı çeliklerin otomotiv ve inşaat sektörlerinde yaygınlaşması bu ürün grubunun stratejik önemini daha da artırmıştır (Research ve Markets, 2025; Colla vd., 2016:226). Gelişmiş ülkeler bu dönüşüme uyum sağladıkları görülürken gelişmekte olan ülkelerin büyük ölçüde uzun ürün ağırlıklı üretim yapısında kararlı oldukları değerlendirilmektedir (Ersöz vd., 2015:79).

Türkiye'de demir çelik endüstrisinin üretim yapısı da bu ayrışmayı yansıtmaktadır. 1980 sonrası hızlı kentleşme ve inşaat sektöründeki büyüme uzun ürünlere yönelik talebi artırmış ve bu alanda kapasite fazlası yaratmıştır. Buna karşılık yassı ve vasıflı ürünlerde yeterli kapasite geliştirilememiştir (Yaşar, 2009:57). Nitekim 2023 yılı itibarıyla Türkiye'nin ham çelik üretiminin %63'ü uzun mamullerden %37'si yassı mamullerden oluşmuştur (T.C. Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, 2024:9). Bu üretim yapısı yassı çelikte dışa bağımlılığı artıran temel unsurlardan biri olmuştur. Önceki dönemlerde de demir çelik ithalatının yaklaşık %62'sini sac, levha ve kaplama ürünleri gibi yassı mamuller oluşturmakta olduğu ifade edilmektedir (Ersöz vd., 2015:78).

Otomotiv, beyaz eşya ve makine gibi orta ileri teknoloji gerektiren sektörlerde yassı çelik talebi artış gösterse de yurtiçi arz bu talebi karşılayamamakta ve önemli bir kısmı ithalat yoluyla temin edilmektedir (Başkol ve Bektaş, 2021:68). Bu durum Türkiye'nin katma değeri yüksek sanayi üretimini sınırlayan yapısal bir sorun olarak öne çıkmaktadır (Çeştepe ve Tunçel, 2018:126-127). Küresel piyasalarda slab ve kütük fiyatlarının düşmesi yassı ürün ithalatını daha da cazip hale getirirken ithalat baskısı, Dahilde İşleme Rejimi'nin yanlış kullanımı ve yerli üreticiye yönelimin zayıflığı gibi sorunlar da yassı çelikte kapasite artışının etkisini sınırlamaktadır (Gökkaya ve Düğenci, 2018:459). Buna rağmen Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'ndan itibaren yatırımların uzun ürünlerden yassı ve vasıflı çeliğe yönlendirilmesi stratejik bir tercih olarak benimsenmiştir (Yaşar, 2015:391). Yassı çelik meselesi ithalat bağımlılığı kadar ihracat potansiyeli açısından da önem taşımaktadır. Nitekim bazı dönemlerde yassı çelikte ithalat ve ihracat miktarlarının birbirine yakın seyrettiği görülmektedir (Özseven, 2020:351). Bu durum uygun politika ve teknoloji yatırımlarıyla yassı çeliğin Türkiye için hem sanayi dönüşümünün hem de dış ticaret dengesinin kilit unsurlarından biri olabileceğini göstermektedir.

AB'ye uyum sürecinde demir çelik endüstrisinin temel vizyonu yassı çelik kullanan otomotiv, gemi inşaatı, savunma sanayii ve dayanıklı tüketim malları gibi yüksek katma değerli sektörlerin ihtiyaçlarını karşılayabilecek üretim kapasitesinin oluşturulmasıdır (Hayat, 2010:702). Ancak mevcut durumda özellikle gemi inşa ve savunma sanayii için gerekli olan yüksek mukavemetli yassı çelik ürünlerde yurt içi üretim yetersiz kalmakta ve ithalata bağımlılık sürmektedir. Örneğin gemi omurgası, dış kaplama ve güverte gibi kritik bileşenlerde kullanılan bu çelikler emniyet, mukavemet ve dayanıklılık açısından vazgeçilmez olarak değerlendirilmektedir (Gür, 2019:21). Ereğli Demir Çelik Fabrikaları tarafından üretilen bazı standart ve yüksek mukavemetli kaliteler bu ihtiyacın bir kısmını karşılamakla birlikte özellikle daha yüksek akma ve çekme dayanımı gerektiren ürünlerde ithalat devam etmektedir. Benzer şekilde otomotiv sektöründe yaygın olarak kullanılan DP çelikler yüksek mukavemet ve şekillendirilebilirlik avantajı sunsa da savunma sanayiinde ihtiyaç duyulan yüksek kalınlıklı plaka çelikler bu

⁵ Uzun Mehmet'in hikâyesi yazar tarafından 17.01.2026 tarihinde erişilen şu adreste yer almaktadır: <https://www.kulturportali.gov.tr/turkiye/zonguldak/kulturatlasi/uzun-mehmet>

ürünlerden ayrılmaktadır. Askerî kara araçlarında 10 mm'nin üzerindeki kalınlıklara sahip plaka çeliklerin kullanılması üretim teknolojisi ve hammadde temininde özel bir uzmanlaşmayı zorunlu kılmaktadır (Billur vd., 2016:53; Özsoysal ve Ünsan, 2005:1). Bu çerçevede yassı çelik ürünleri endüstriyel üretim için önemli olduğu kadar savunma sanayii, askerî kapasite ve stratejik özerklik bakımından da kritik bir girdi olduğu değerlendirilmektedir. Bu çalışmanın ana akım aktarımı açısından değerlendirildiğinde yassı çelik ürünlerinin askerî kapasite ve manevra açısından önemleri şu şekilde sayılmaktadır;

1. Stratejik platform üretiminde belirleyici girdi olması
2. Hızlı seferberlik ve bakım-onarım kabiliyetini desteklemesi
3. Lojistik bağımsızlık ve stratejik kırılğanlığın azaltılması

Bu maddeler detaylandırıldığında yassı çelik ürünlerin deniz platformları ve askeri lojistik sistemlerin yapısal bileşenlerinde temel girdi olması savunma sanayiinde üretim sürekliliği ve ölçeklenebilirlik açısından kritik bir rol oynamaktadır. Yerli yassı çelik kapasitesi kriz ve savaş koşullarında bakım, onarım ve modernizasyon faaliyetlerinin kesintisiz yürütülmesini sağlayarak operasyonel hız ve manevra kabiliyetini artırma potansiyeline sahiptir. Bu konuda yassı ürünler dışa bağımlılığı azaltarak tedarik zincirlerini jeopolitik risklere karşı daha dayanıklı hale getirmekte ve bu yönüyle askerî kapasite, lojistik güvenlik ve stratejik özerklik açısından belirleyici bir unsur olarak değerlendirilmektedir.

5. KIBRIS MESELESİ VE AYŞE'NİN ERTELENEN TATİLİ

Kıbrıs 1571-1878 yılları arasında Osmanlı hâkimiyetinde görece istikrarlı bir yönetim varlığını sürdürmüştür. Osmanlı'nın 1878 yılında adayı İngiltere'ye devredilmesiyle birlikte ada üzerindeki siyasal dengeler değişmiştir. İngiliz yönetimi döneminde Rumların *Megali Idea* ve *Enosis* hedefleri doğrultusundaki faaliyetleri yoğunlaşmıştır. I. Dünya Savaşı sırasında İngiltere'nin adayı tek taraflı ilhak etmesi de bu süreci hızlandırmıştır. Bu bağlamda EOKA terör örgütü aracılığıyla Türk varlığına yönelik sistematik şiddet eylemleri başlatılırken Kıbrıs Türkleri Türk Mukavemet Teşkilatı çatısı altında örgütlenmiştir. 1960'ta garantörlük sistemi çerçevesinde kurulan Kıbrıs Cumhuriyeti Rumların Enosis eksenli politikaları nedeniyle kısa sürede işlevsiz hale gelmiştir. 21 Aralık 1963'te Akritas Planı'nın uygulanmasıyla başlayan ve Kanlı Noel Olayları olarak anılan saldırılar sonrasında Türkiye garantörlük hakkını kullanarak müdahalede bulunmuş ve Lefkoşa'da Yeşil Hat oluşturulmuştur (Kurt, 2021:175-176; Keser, 2006:268; Özcan, 2019:1355-1356). Bu gelişmeler adanın fiilen bölünmesine giden sürecin başlangıcını oluşturmuştur.

Rum tarafının Enosis hedefinden vazgeçmemesi ve Türk toplumuna yönelik saldırıların devam etmesi Türkiye'nin askerî seçenekleri gündemine almasına neden olmuştur. Bu kapsamda 7-9 Ağustos 1964 tarihlerinde Kıbrıs Türklerinin katledilmesi üzerine Türkiye tarafından Kıbrıs'a yönelik bir hava harekâtı icra edilmiş ve uluslararası toplumun araya girmesiyle çatışmalar geçici olarak durdurulmuştur. Ancak 15 Temmuz 1974'te Yunan cuntasının Kıbrıs'ta gerçekleştirdiği darbe ve adayı Yunanistan'a ilhak girişimi adadaki Türk nüfusun güvenliğini doğrudan tehdit eder hale getirmiştir. Bunun üzerine Türkiye 1960 garantör antlaşmalarından doğan haklarını kullanarak 20 Temmuz 1974'te kara, deniz ve hava kuvvetlerinin müşterek katılımıyla Kıbrıs Barış Harekâtı'nı başlatmıştır. Girne kıyılarına yapılan amfibi çıkarma ve Lefkoşa - Gönyeli hattına gerçekleştirilen hava indirme faaliyetleriyle eş zamanlı olarak Türk Hava Kuvvetleri belirlenen hedefleri bombalamış böylece adadaki askerî ve stratejik denge köklü biçimde değişmiştir. 1974 Barış Harekâtı Kıbrıs Türklerinin güvenliğini sağlayan ve Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin kuruluşuna giden sürecin askerî ve siyasal zeminini oluşturmuştur (Kapucu, 2020:82-84,91; Dolanbay, 2019:852; Özcan, 2019:1355-1356). Bu olaylar ve gelişmeler sırasında Cenevre görüşmelerinden sonuç alınamaması üzerine ise ikinci harekâtın başlatılması kararlaştırılmıştır. Bu karar dönemin Dışişleri Bakanı Turan Güneş tarafından, haberleşmenin dinlenme ihtimaline karşı daha önce Başbakan Bülent Ecevit ile mutabık kalınan *Ayşe tatile çıksın* parolasıyla Türk Silahlı Kuvvetlerine iletilmiş ve böylece harekâtın ikinci safhası vakit kaybedilmeksizin başlatılmıştır (Sezer, 2024:293; Kalaycı, 2024:8).

Kıbrıs meselesi 1954 sonrasında Türkiye ile Yunanistan arasında Doğu Akdeniz'de gerilim yaratmış ve iki ülkeyi silahlanmaya yöneltmiştir. NATO içinde bir çatışma ihtimali ABD'yi krizi sınırlamaya sevk etmiştir. Rumların Türklere yönelik şiddeti Türkiye'yi müdahale hazırlıklarına yöneltmiş ancak 1964 Johnson Mektubu ve çıkarma gemisi yetersizliği bu süreci geciktirmiştir. Bu dönemde Türk Donanması, tersanelerinde gemi üretimi ve filo yenileme çalışmalarına ağırlık vermiştir (Sertel, 2022:253). Bu bilgilerden hareketle 1963 Kıbrıs krizinde Türkiye'nin gerekli çıkarma gemilerine ve bunların imalatında kritik öneme sahip yassı çelik üretim kapasitesine sahip olmaması nedeniyle askerî müdahalesinin sınırlı kaldığı değerlendirilmektedir.

İmer (2007) Erdemir'in üretime geçmesinin ardından, özellikle 1965 sonrasında Türkiye'nin kendi çıkarma gemilerini imal edebilir hâle geldiğini ve bu sanayi altyapısının 1974 Kıbrıs Barış Harekâtı'nın fiilen gerçekleştirilebilmesinde belirleyici bir rol oynadığını vurgulamaktadır. Bu bağlamda çalışmada kullanılan Ayşe'nin ertelenen tatili metaforu harekâtın gizli parolasına ve aynı zamanda Türkiye'nin sanayi altyapısındaki gecikmenin askerî karar alma ve uygulama kapasitesini zamana yaymasına da işaret etmektedir. Ereğli Demir ve Çelik Fabrikaları'nda faaliyete geçen birinci yüksek fırına Ayşe adının verilmiş olması sanayi yatırımları ile ulusal güvenlik arasında kurulan bu tarihsel ve simgesel bağı tesadüfen olsa da daha anlamlı kılmaktadır. Yassı çelik üretimi gemi inşasından savunma sanayine uzanan geniş bir alanda stratejik bir girdi olarak öne çıkarken Ereğli'nin kurulması Türkiye'nin askerî ve stratejik özerkliğinin maddi zeminini oluşturan temel dönüm noktalarından biri hâline gelmiştir.

6. SONUÇ

Kuruluşu itibarıyla ekonomik kalkınmasının hedefini sanayileşme stratejisine dayandıran Türkiye için demir çelik endüstrisinin taşıdığı önem açıktır. Çalışma boyunca ortaya konulduğu üzere yassı çelik üretim kapasitesi sanayi kollarının gelişiminin de ötesinde savunma sanayinin ihtiyaçlarını karşılayabilme ve stratejik özerklik kazanma imkânını da belirlemektedir. Ereğli Demir ve Çelik Fabrikaları'nın kurulması bu yönüyle Türkiye'nin dışa bağımlılığını azaltan ve Kıbrıs Barış Harekâtı örneğinde somutlaştığı üzere askerî kapasitesini doğrudan etkileyen kritik bir eşik olarak değerlendirilmektedir. İkinci demir çelik sanayi olarak anılan Ereğli Demir Çelik Fabrikaları'nın bu hızlı ivmeli başarısı kuruluş dönemlerindeki özel yapısı ile ilişkilendirilmektedir. Bu yapı Ereğli'nin bir tekel olmasına rağmen başarılı olmasının sırrını da açığa çıkarmaktadır. Devlet, yabancı sermaye ve küçük tasarruf sahiplerinin birlikte yer aldığı özgün kurumsal işletme olarak nitelendirilen Ereğli Demir Çelik Fabrikaları özellikle 1990'lı yıllara kadar devlet hisselerine düşen kârların dağıtılmayarak sürekli yatırım amacıyla kullanılması ve kanunun yönetimde kuvvetler ayrımı ilkesini getirmesi gibi uygulamalarıyla farklılaşmaktadır (İmer, 2007). Sonuç olarak Ereğli Demir ve Çelik Fabrikaları sanayi politikası ile stratejik özerklik arasındaki ilişkinin Türkiye'deki en somut tarihsel karşılıklarından biri olarak değerlendirilmektedir.

Elektrikli üretim teknolojilerinin maliyet avantajlı bir üretim yöntemi olarak ortaya çıkmasının ardından günümüzde dünya genelinde demir cevheri rezervlerinin giderek azalmasının ve çevresel kısıtların sıkılaşmasının çelik üretiminde hurda temelli girdilerin stratejik önemini arttırdığı bir gerçektir. Bununla birlikte hurda metal akışlarının kritik hammaddeler ve stratejik girdiler listesine dâhil edilme baskıları bu malzemeleri ticarî, jeopolitik ve güvenlik konularında öne çıkarmaktadır. Entegre tesislerin ise bu çalışmada aktarıldığı üzere gereklilikleri ve endüstriyel anlamda sundukları çözümler özellikle yassı ürün meselesinde önem arz etmektedir.

Özellikle yüksek kaliteli yassı ürünlerin üretiminde entegre tesislerin teknik üstünlüğü bu tesisleri savunma, ulaştırma ve ağır sanayi gibi stratejik sektörler için vazgeçilmez kılmaktadır. Bu anlamda Türkiye'nin Ereğli Demir Çelik Fabrikaları gibi daha fazla entegre tesise ihtiyaç duyduğu değerlendirilmektedir. Hem demir cevherlerinin azalan yapısı hem de hurda malzemelerin kritik malzemeler arasında sayılmasına yönelik çabalar dikkate alındığında ise Türkiye'nin çelik üretim yapısında yaklaşık %70 elektrik ark ocaklı, %30 entegre tesislerden oluşan kompozisyonu bu dönüşüm sürecinde önemli bir stratejik avantaj olarak değerlendirilmektedir.

Hurdaya dayalı üretimin esnekliği ile entegre tesislerin kalite, ölçek ve yassı ürün kapasitesini bir arada barındıran bu yapı Türkiye'ye hem küresel hammadde dalgalanmalarına karşı dayanıklılık hem de stratejik sektörlerin ihtiyaçlarını karşılayabilme kabiliyeti kazandırmaktadır. Bu yönüyle Türkiye mevcut üretim kompozisyonu sayesinde yeni dönemin çelik jeopolitiğinde uyum sağlayabilen ve avantajlı ülkeler arasında konumlanma potansiyeline sahiptir. Bu şekilde oluşturulacak ve geliştirilecek politikaların girdi esnekliği, tedarik güvenliği ve kriz dönemlerinde üretim sürekliliği açısından yapısal bir avantaj sunacağı öngörülmektedir. Bu anlamda akademinin sanayi politikalarının etkinliğini, kaynak tahsisini ve uzun vadeli kalkınma hedeflerini düzenli olarak izlemesi önerilmektedir.

Açık bir ifadeyle yazar 1980 ve 1990'lı yıllarda demir çelik endüstrisine ait özellikle Millî Prodüktivite Merkezi (MPV) tarafından yayımlanmış Tezeren (1981, 1990), Tan (1983), Baykal vd. (1981) ve Aykın (1981) gibi çalışmalarının güncellenmiş hallerine ve benzerlerine özlem duymaktadır. Bu çalışmalar kendi dönemleri için önemli bir boşluğu doldurmuş olsalar da üretim teknolojilerinde yaşanan dönüşüm, küresel rekabet koşullarının değişmesi ve çelik endüstrisinin günümüzde karşı karşıya olduğu çevresel ve jeopolitik baskılar dikkate alındığında bu çalışmaların güncellenmesi gereği bir elzem olarak değerlendirilmektedir. Bu bağlamda geçmiş dönem çalışmalarının güncellenmesi ve benzer nitelikte yeni araştırmaların üretilmesi Türkiye'de çelik endüstrisinin mevcut durumunun doğru biçimde anlaşılması ve geleceğe yönelik sanayi politikalarının

temellendirilmesi ile ilişkilendirilmektedir. Bununla birlikte politika yapıcılarının açısından gemi geri dönüşüm teşvikleri, hurdanın stratejik malzemeler arasında sayılma girişimleri ve çevresel regülasyonların endüstri otoriteleriyle birlikte değerlendirmeleri gibi faaliyetlere eğilim göstermeleri gerekmektedir. Geçmiş dönemlerde uygulandığı şekliyle bugün Türkiye’de demir çelik işletmelerinin müstakil bir genel müdürlük düzeyinde temsile ihtiyacı bulunmaktadır.

Bu çalışma fırın Ayşe’den parola Ayşe’ye uzanan Türkiye’de demir çelik endüstrisinin özellikle yassı çelik üretimi üzerinden askerî ve stratejik kapasiteyle ilişkisini Ereğli Demir ve Çelik Fabrikaları ile Kıbrıs Barış Harekâtı bağlamında tarihsel ve kurumsal bir çerçevede ele almıştır. Ancak çalışmanın bazı sınırlılıkları bulunmaktadır. Öncelikle çalışma ağırlıklı olarak ikincil kaynaklar, resmî raporlar ve literatür üzerinden yürütülmüştür. Arşiv belgeleri, firma içi teknik dokümanlar ve askerî tedarik verilerine erişim sınırlı kalmıştır. Ayrıca çalışma Karabük ve Ereğli merkezli bir değerlendirme sunduğundan Türkiye’deki diğer demir çelik tesislerinin ya da alternatif üretim modellerinin karşılaştırmalı analizi kapsam dışında bırakılmıştır. Son olarak çalışma incelediği dönem gereği Ereğli’nin özelleştirme sürecini de değerlendirmeye almamaktadır.

Gelecek çalışmalar açısından Türkiye’de demir çelik endüstrisinin savunma sanayi tedarik zinciri içindeki konumu, nicel veriler ve karşılaştırmalı ülke analizleriyle daha ayrıntılı biçimde ele alınması beklenmektedir. Özellikle entegre tesislerin yassı ürün kapasitesinin deniz platformları, zırhlı araçlar ve altyapı projeleriyle ilişkisi teknik düzeyde incelenebilir olduğu öngörülmektedir. Bunun yanı sıra hurda temelli üretim ile entegre üretim modellerinin ulusal güvenlik ve stratejik özerklik açısından karşılaştırılması literatüre önemli katkılar sunacaktır. Son olarak bu çalışmada metaforik bir çerçeveye ele alınan Ayşe’nin ertelenen tatili anlatısı sanayi politikası, askerî kapasite ve siyasal karar alma süreçleri arasındaki ilişkiyi inceleyecek yeni çalışmalar için bir çıkış noktası olarak değerlendirilmektedir.

YAZAR BEYANI / AUTHORS’ DECLARATION:

Bu makale Araştırma ve Yayın Etiğine uygundur. Beyan edilecek herhangi bir çıkar çatışması yoktur. Araştırmanın ortaya konulmasında herhangi bir mali destek alınmamıştır. Makale yazım ve intihal/benzerlik açısından kontrol edilmiştir. Makale, “*en az iki dış hakem*” ve “*çift taraflı körleme*” yöntemi ile değerlendirilmiştir. Yazar, dergiye imzalı “*Telif Devir Formu*” belgesi göndermiştir. Mevcut çalışma için mevzuat gereği etik izni alınmaya ihtiyaç yoktur. Bu konuda yazar tarafından dergiye “*Etik İznine Gerek Olmadığına Dair Beyan Formu*” gönderilmiştir. Bu çalışmanın hazırlanması sırasında yazar yazma süreçlerinde yapay zekâ ve yapay zekâ destekli teknolojiler kullanmadığını beyan etmiştir. Yazar, bu çalışmanın yayınlanmadığını veya herhangi bir yayın kuruluşuna yayımlanmak üzere gönderilmediğini kabul etmektedir. Yazar, çalışmanın tüm bölümlerine ve aşamalarına tek başına katkıda bulunmuştur. / **This paper complies with Research and Publication Ethics, has no conflict of interest to declare, and has received no financial support. The article has been checked for spelling and plagiarism/similarity. The article was evaluated by "at least two external referees" and "double blinding" method. The author sent a signed "Copyright Transfer Form" to the journal. There is no need to obtain ethical permission for the current study as per the legislation. The "Declaration Form Regarding No Ethics Permission Required" was sent to the journal by the author on this subject. During the preparation of this work the author(s) did not use AI and AI-assisted technologies in the writing processes. Author acknowledged that this study has not been published or submitted to any publication outlets for publication. The author contributed to all sections and stages of the study alone.**

KAYNAKLAR

- AGHION, Philippe, CAI, Jing, DEWATRIPONT, Mathias, DU, Luosha, HARRISON, Ann ve LEGROS, Patrick (2015), “*Industrial Policy and Competition*”, **American Economic Journal: Macroeconomics**, S.7(4), ss.1-32, <https://doi.org/10.1257/mac.20120103>
- APAK, Kemalettin, AYDINELLİ, Cevdet ve AKIN, Mehmet (1952), **Türkiye’de Devlet Sanayii ve Maadin İşletmeleri**, Selüloz Yayınevi, İzmit.
- ATMACA, Ayşe Ömür (2025), “*Adalet Partisi’nin Kıbrıs Siyaseti ve Türk Dış Politikasına Etkisi: 1974-1980*”, **The Turkish Yearbook of International Relations**, S.56, ss.1-25, <https://doi.org/10.58699/tyir.1756843>

- AVCI, Müşerref (2014), “*Atatürk Dönemi Demiryolu Politikası*”, **Atatürk Yolu Dergisi**, S.14(54), ss.39-58, https://doi.org/10.1501/Tite_0000000402
- AYKIN, Nuray (1981), **Demir Çelik Sanayii Yerleşim ve Dağıtım Modeli**, MPV Yayınları, Ankara.
- AYTEKİN, Veli (1960), “*II. Demir Çelik Sanayii*”, **Bilimsel Madencilik Dergisi**, S.1(1), ss.14-25, <https://izlik.org/JA78LM89DB>
- BARUTOĞLU, Ömer H. (1960), “*Ereğli’de Kurulacak Demir Çelik Fabrikalarının Demir Cevheri İhtiyacının Giderilmesi*”, **Bilimsel Madencilik Dergisi**, S.1(1), ss.7-32, <https://izlik.org/JA59JA69ER>
- BAŞKOL, Murat Ozan ve BEKTAŞ, Selahattin (2021), “*Türkiye Demir-Çelik Sektörünün Ürün Haritalaması: Widodo Yöntemiyle Bir Analiz*”, **Yönetim Bilimleri Dergisi**, S.19(Özel Sayı), ss.57-84, <https://doi.org/10.35408/comuybd.973529>
- BAYKAL, Olcay, GÜLMEZ, İlyas ve İNCİR, Gülten (1981), **Demir Çelik Endüstrisinde Dağıtım**, MPV Yayınları, Ankara.
- BEREND, Ivan (2016), **20. Yüzyıl Avrupa İktisat Tarihi** (Çev. Serpil Çağlayan), Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul.
- BİLLUR, Eren, ÇETİN, Barış ve GÜRLEYİK, Murat (2016), “*Yeni Nesil Yüksek Dayanımlı Çelikler: Gelişmeler, Trendler ve Kısıtlar*”, **International Journal of Scientific and Technological Research**, S.2(1), ss.50-62.
- BIRKETT, Michael A. (1920), “*The Iron and Steel Trades During the War*”, **Journal of the Royal Statistical Society**, S.83(3), ss.351-400.
- BRIEN, Patricia A. (1992), “*Industry Structure as a Competitive Advantage: The History of Japan's Post-War Steel Industry*”, **Organisational Capability and Competitive Advantage** (Ed. Charles Harvey, Geoffrey Jones), Routledge Press, Londra, ss.128-159.
- BURN, Duncan Lyall (1961), **The Steel Industry, 1939-1959: A Study in Competition and Planning**, CUP Archive Press, Cambridge.
- CHANG, Haa-Joon ve ANDREONI, Antonio (2020), “*Industrial Policy in the 21st Century*”, **Development and Change**, S.51(2), ss.324-351, <https://doi.org/10.1111/dech.12570>
- COLLA, Valentina, NASTASI, Gianluca, MADDALONI, Alessandro, HOLZKNECHT, Norbert, HECKENTHALER, Thomas ve HARTMANN, Hans Gunther (2016), “*Intelligent Control Station for Improved Quality Management in Flat Steel Production*”, **IFAC-PapersOnLine**, S.49(20), ss.226-231, <https://doi.org/10.1016/j.ifacol.2016.10.125>
- ÇANKAYA, Mete (2013), “*Cumhuriyet Döneminde Tarım Alet ve Makineleri Teknolojileri Demir Çelik Üretim Teknolojileri ve Demir Yolu Teknolojilerine Kısa Bir Bakış*”, **Dört Öge**, S.3, ss.139-164, <https://izlik.org/JA24ZU46FN>
- ÇELEBİ, Işın (1979), **Türkiye’de Demir Çelik Sanayinin Yapısı ve Sorunları**, DPT Yayınları, Ankara.
- ÇEŞTEPE, Hamza ve TUNÇEL, Aslı (2018), “*Türkiye’de Demir Çelik Sektörünün Uluslararası Rekabet Gücü Analizi*”, **Turkish Studies**, S.13(15), ss.113-129, <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.13527>
- DOLANBAY, Hacer (2019), “*1975-1984 Arası Gündem: Kıbrıs Barış Harekâtı ve Türkiye’nin Dış Politikası*”, **Tarih ve Gelecek Dergisi**, S.5(3), ss.851-862, <https://doi.org/10.21551/jhf.665715>
- DONGES, Alexander (2024), “*Import Dependence and Strategic War Planning - The German Iron and Steel Industry, 1933-1945*”, **The International History Review**, S.46(4), ss.486-499, <https://doi.org/10.1080/07075332.2024.2323490>
- ERDEMİR (t.y.), “*Tarihçe*”, **Kurumsal İnternet Sayfası**, <https://www.erdemir.com.tr/kurumsal/tarihce> (Erişim Tarihi: 01.03.2026).
- ERDOĞAN, Alptekin (1976), **Türkiye’nin Hızlı Kalkınması**, Ümid-Bir Yayınları, Ankara.

- ERSÖZ, Taner, DÜĞENCİ, Muharrem, ÜNVER, Muharrem ve EYİOL, Berkay (2015), “*Demir Çelik Sektörüne Genel Bir Bakış ve Beş Milyon Ton Üstü Demir Çelik İhracatı Yapan Ülkelerin Kümeleme Analizi ile İncelenmesi*”, **Nevşehir Bilim ve Teknoloji Dergisi**, S.4(2), ss.75-90, <https://doi.org/10.17100/nevbiltek.210941>
- ERTEN, M. Hayri (1968), “*Üçüncü Demir ve Çelik Sanayii*”, **Bilimsel Madencilik Dergisi**, S.7(3), ss.133-140, <https://izlik.org/JA23ZE93LW>
- ERYÜZLÜ, Hakan ve BORAN, Cem (2026), “*Türkiye’de Hurda Çelik Geri Dönüşümü ve Çevresel Etkileri*”, **UFÜ Sosyal ve Beşerî Bilimler Dergisi**, S.2(3), ss.103-123, <https://doi.org/10.29329/ufusobed.2026.1410.4>
- ESER, Uğur (2014), “*Dünya Yeniden Sanayiye Dönerken Türkiye Dünyanın Neresinde*”, **İktisat ve Toplum**, S.45, ss.27-44.
- GEREFFI, Gary, PANANOND, Pavida, TELL, Fredrik ve FANG, Tony (2025), “*Navigating Industrial Policy and Global Value Chains in an Era of Disruptions*”, **Journal of International Business Policy**, S.8(3), ss.207-223, <https://doi.org/10.1057/s42214-025-00223-9>
- GINZBURG, Vladimir B. (2009), **Flat-Rolled Steel Processes**, CRC Publishing, Boca Raton.
- GÖKÇE, Emrah Utku (2018), “*1974 Kıbrıs Krizinde CHP-MSP Koalisyon Hükümetinin Karar Alma Süreci*”, **Uludağ Uluslararası Çalışmalar Dergisi**, S.2(1), ss.41-60, <https://izlik.org/JA83LU79RF>
- GÖKKAYA, Atilla ve DÜĞENCİ, Muharrem (2018), “*Türkiye Demir Çelik Sektörünün Hammadde ve Nihai Ürün Gruplarına Yönelik İncelemesi ve Üretim Metodlarının Analizi*”, **IV. Uluslararası Raylı Sistemler Sempozyumu Bildiriler Kitabı** (Ed. İsmail Esen, Harun Çuğ), Karabük Üniversitesi Yayını, Karabük, ss.476-488.
- GÜLER, N. Berna (2024), “*Cumhuriyet’in Kuruluşundan Günümüze Demir Çelik: Emek Ürün Metallerinin İzini Sürmek*”, **Emek Araştırma Dergisi**, S.1, ss.31-58, <https://izlik.org/JA62CZ44KC>
- GÜR, Elif Sena (2019), “*Deniz Sularında Kullanılan Çelik Malzemelerin Slurry Erozyon Aşınma Davranışının İncelenmesi*”, **Yüksek Lisans Tezi**, Konya Teknik Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Konya.
- HABASHI, Fathi (2012), “*Krupp, 200 Years of Steel*”, **Steel Times International**, S.36(6), s.48.
- HAUGE, Jostein, HOUTZAGER, Bruno ve HÖRMANN, Alessandro Julian (2025), “*The New Economic Nationalism: Industrial Policy and National Security in the United States, China and the European Union*”, **Geoforum**, S.166, ss.(article-104382), <https://doi.org/10.1016/j.geoforum.2025.104382>
- HAYAT, Fatih (2010), “*TRIP Çeliklerinin Otomotiv Endüstrisinde Kullanımının İncelenmesi*”, **Gazi Üniversitesi Mühendislik Mimarlık Fakültesi Dergisi**, S.25(4), ss.701-712, <https://izlik.org/JA72RW53TZ>
- HENDEN ŞOLT, H. Burçin (2018), “*Zonguldak Ereğli Kent Markalaşması ve Kentsel İmaj Algısı*”, **Yönetim ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi**, S.16(Özel Sayı), ss.128-144, <https://doi.org/10.11611/yead.444381>
- HILTZIK, Michael (2011), **The New Deal: A Modern History**, Simon and Schuster Publishing, New York.
- HİRESOĞLU, Fazlı (2023), “*Kıbrıs Barış Harekâtında Türk Hava Kuvvetleri (1974)*”, **Turkish Academic Research Review**, S.8(3), ss.1267-1279, <https://doi.org/10.30622/tarr.1327260>
- İSKENDERUN TİCARET VE SANAYİ ODASI (t.y.), “*Demir Çelik Sektörü Özet Bilgi Notu*”, **İskenderun Ticaret Ve Sanayi Odası Kurumsal Web Sayfası**, <https://www.iskenderunso.org.tr/en/iron-and-steel-industry-summary-information-note> (Erişim Tarihi: 01.03.2026).
- İMER, C. Sencer (2007), “*Türkiye’yi Ne Bekliyor*”, **Ters Lale** (Ed. Levent Özmen), IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul, ss.87-114.
- JOACHIM, George J. (1994), **Iron Fleet: The Great Lakes in World War II**, Wayne State University Press, Michigan.
- JOHNSON, William (1988), “*The Merrimac-Monitor Duel and Mid-19th Century Revolutions in Naval Design*”, **International Journal of Mechanical Sciences**, S.30(3-4), ss.293-312, [https://doi.org/10.1016/0020-7403\(88\)90061-6](https://doi.org/10.1016/0020-7403(88)90061-6)

- JUHÁSZ, Réka, LANE, Nathan ve RODRIK, Dani (2024), “*The New Economics of Industrial Policy*”, **Annual Review Economics**, S.16, ss.213-242, <https://doi.org/10.1146/annurev-economics-081023-024638>
- KAISER, Wolfram (2017), “*From Post-War Reconstruction to Multi-Level Neo-Corporatism: The OEEC/OECD and Steel During the Cold War*”, **The OECD and The International Political Economy Since 1948** (Ed. Matthieu Leimgruber, Matthias Schmelzer), Palgrave Macmillan Cham Publishing, Cham, ss.161-184, <https://doi.org/10.1007/978-3-319-60243-1>
- KALAYCI, Ünal (2024), “*Dilde Gizli Anlatım Yolları ve Gizli Cümleler*”, **International Journal of Filologia**, S.11, ss.1-12, <https://doi.org/10.51540/ijof.1464967>
- KAPUCU, Davud (2020), “*1974 Kıbrıs Hava Harekâtı*”, **Uluslararası Tarih Araştırmaları Dergisi**, S.4(2), ss.82-104, <https://doi.org/10.47088/utad.837878>
- KARAŞİN, Alper (2025), “*CIA Belgelerinde Türkiye Yunanistan Savaş Senaryoları*”, **Journal of History and Strategy**, S.2, ss.55-77, <https://izlik.org/JA73NG42AX>
- KAZGAN, Gülten (2021), **Türkiye Ekonomisinde Krizler (1929-2009)**, Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
- KEPENEK, Yakup ve YENTÜRK, Nurhan (1994), **Türkiye Ekonomisi**, Remzi Kitabevi, İstanbul.
- KESER, Ulvi (2006), **Kıbrıs'ta Türk - Yunan Fırtınası (1940-1950-1960-1970)**, Boğaziçi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
- KHANOM, Rexona, HASANUZZAMAN, Muhammad, HASANUZZAMAN, Md, SHARIF, S. Sadakat, PAUL, Trisha, YOUSUF, Abu, RASHID, Harunur ve GULSHAN, Fahmida (2026), “*Assessment and Recycling Options of Induction Furnace Steel Slag: A Review*”, **Environmental Technology Reviews**, S.15(1), ss.29-39, <https://doi.org/10.1080/21622515.2025.2605448>
- KIRAY, Mübeccel (1984), **Ereğli Ağır Sanayiden Önce Bir Sahil Kasabası**, İletişim Yayınları, İstanbul.
- KİPER, Mahmut (2004), “*Fabrikalar Kuran Fabrika Kardemir ve Türkiye Cumhuriyeti Demir Çelik Öyküsü*”, **Mühendislik ve Mimarlık Öyküleri I**, Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği Yayınları, Ankara, ss.18-42.
- KİPER, Mahmut (2023), “*Uğurlu Dev Tesislerinden Doğan Şehirler*”, **Truva Edebiyat Dergisi (E-Makale)**, <https://www.truvaedebiyatdergisi.com/haber/ugurlu-dev-tesislerden-dogan-sehir-mahmut-kipper-6842.html> (Erişim Tarihi: 01.03.2026).
- KIPPING, Matthias (1994), “*Competing for Dollars and Technology: The United States and the Modernization of the French and German Steel Industries after World War II*”, **Business and Economic History**, S.23(1), ss.229-240.
- KURT, Hakan (2021), “*Ordu Yerel Basınında Kıbrıs Barış Harekâtı*”, **Ordu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi**, S.11(1), ss.173-190, <https://doi.org/10.48146/odusobiad.839381>
- KURUÇ, Bilsay (1999), “*Sanayileşme Bir Modernleşme Hareketidir: Sebahattin Şanbaşıoğlu*”, **75 Yılda Çarkları Döndürenler** (Ed. Oya Baydar, Gülay Dinçel), Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul, ss.6-7.
- LAI, Daniela (2025), “*Steel Mills, Markets and War: Mapping Gendered Circuits of Violence*”, **Review of International Political Economy**, S.32(6), ss.2086-2114, <https://doi.org/10.1080/09692290.2025.2526537>
- LI, Xiaoling, SUN, Wenqiang, ZHAO, Liang ve CAI, Jiuju (2018), “*Material Metabolism and Environmental Emissions of BF-BOF and EAF Steel Production Routes*”, **Mineral Processing and Extractive Metallurgy Review**, S.39(1), ss.50-58, <https://doi.org/10.1080/08827508.2017.1324440>
- LI, Yiting, LIU, Haotian, ZHANG, Lei, SUN, Shuanzhu, WU, Rongrong, ZHOU, Weizhe, ZHU, Jiewen ve ZHAO, Yu (2026), “*Unexpected Larger NMVOCs Emissions of Chinese Stainless Steel than Carbon Steel Production: Insights from Field Measurements*”, **Atmospheric Environment**, S.368, ss.(article-121796), <https://doi.org/10.1016/j.atmosenv.2026.121796>

- LOPEZ, Gabriel, FARFAN, Javier ve BREYER, Christian (2022), “Trends in the Global Steel Industry: Evolutionary Projections and Defossilisation Pathways through Power-to-Steel”, **Journal of Cleaner Production**, S.375, ss.(article-134182), <https://doi.org/10.1016/j.jclepro.2022.134182>
- LUTZ, Christian, MEYER, Bernd, NATHANI, Carsten ve SCHLEICH, Joachim (2005), “Endogenous Technological Change and Emissions: The Case of the German Steel Industry”, **Energy Policy**, S.33(9), ss.1143-1154, <https://doi.org/10.1016/j.enpol.2003.11.012>
- MAYER-SOMMER, Alan P. (1988), “An Historical Case Study of Planning and Control Under Uncertainty: The Weapons Acquisition Process for the US Ironclad Monitor”, **Journal of Accounting and Public Policy**, S.7(3), ss.201-249, [https://doi.org/10.1016/0278-4254\(88\)90010-5](https://doi.org/10.1016/0278-4254(88)90010-5)
- MENNE, Bernhard (2013), **Blood and Steel - The Rise of the House of Krupp**, Lee Furman Inc., New York.
- MERAKLI, Erdem (2023), “Londra Para ve İktisat Konferansı'nda Türkiye”, **Trakya Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi**, S.14(27), ss.211-242, <https://doi.org/10.33207/trkede.1356231>
- MILWARD, Alan S. (1967), “Could Sweden Have Stopped the Second World War”, **Scandinavian Economic History Review**, S.15(1-2), ss.127-138, <https://doi.org/10.1080/03585522.1967.10414354>
- ÖZCAN, Selim (2019), “Amasyalı Gazilerin Kıbrıs Barış Harekâtı Hakkındaki Görüşleri”, **MANAS Sosyal Araştırmalar Dergisi**, S.8(1), ss.1353-1366, <https://doi.org/10.33206/mjss.460805>
- ÖZGEN, Cenk (2016), “Türkiye'nin Savunma Sanayi Politikasının Analizi: Türk Savunma Sanayi Politikası ve Stratejisi Esasları Dokümanı Örneği”, **Karadeniz Sosyal Bilimler Dergisi**, S.8(15), ss.191-203, <https://izlik.org/JA62TR45PU>
- ÖZSEVEN, Mustafa (2020), “Güç Dengesizliği ve Karşılıklı Bağımlılığı Yönetim Mekanizmaları: Türk Yassı Çelik Sektöründe Bir Araştırma”, **Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi**, S.16(2), ss.346-371, <https://doi.org/10.17130/ijmeh.756905>
- ÖZSOYSAL, Reyhan ve ÜNSAN, Yalçın (2005), **Gemi İnşaatı Sektöründe Çelik Kullanımı**, TMMOB Makine Mühendisleri Odası Yayınları, Ankara.
- PINAR, Latif (2018), “Türkiye'nin Savunma Sanayi Alanındaki Gelişiminin Türk Dış Politikasına Olan Etkisi”, **İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi**, S.7(4), ss.2344-2357, <https://doi.org/10.15869/itobiad.458822>
- POLATOĞLU, Mehmed Gökhan (2018), “Türkiye Ağır Sanayisinin Öncü Kuruluşlarından İskenderun Demir Çelik Fabrikası”, **Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, S.22(Özel Sayı), ss.629-647, <https://izlik.org/JA65LK32DC>
- RESEARCH AND MARKETS (2025), “Flat Steel Products Market - Global Forecast 2025-2030”, **Ürün Pazar Bilgi Raporu**, https://www.researchandmarkets.com/reports/6150210/flat-steel-products-market-global-forecast?srsltid=AfmBOooQe1NH-5ihvsd6GGfk0OCp_xj4dDVXNSbDU6Te-cAowSealYvj (Erişim Tarihi 03.03.2026).
- RUMYANTSEV, Michael (2016), “Some Approaches to Improve the Resource Efficiency of Production of Flat Rolled Steel”, **CIS Iron and Steel Review**, S.12, ss.32-36, <http://dx.doi.org/10.17580/cisirs.2016.02.07>
- SERTEL, Savaş (2022), “Kıbrıs Barış Harekâtı Öncesinde Türk Donanma Filosunun Modernleştirilmesi (1968-1974)”, **Belgi Dergisi**, S.23, ss.253-279, <https://doi.org/10.33431/belgi.955111>
- SEZER, Uğur (2024), “Zor Zamanlarda Diplomat Olmak”, **Tarih Kritik Dergisi**, S.10(4), ss.292-300, <https://izlik.org/JA48EC23XY>
- STEINER, Frederick (1988), “The Evolution of Federal Agricultural Land Use Policy in the United States”, **Journal of Rural Studies**, S.4(4), ss.349-363, [https://doi.org/10.1016/0743-0167\(88\)90004-6](https://doi.org/10.1016/0743-0167(88)90004-6)
- SUNGUR, Onur ve ÜNLÜ, Hidayet (2016), “Türkiye’de Sanayi Politikaları ve Sanayi Sektörünün Dönüşümü: Planlı Kalkınma Dönemi Açısından Bir Değerlendirme”, **Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi**, S.9(42), ss.1637-1647, <https://doi.org/10.17719/jisr.20164216271>
- SÜMER, Gökhan (2018), “Kreditörler Açısından Demir Çelik Sektör Değerlendirmesi”, **İşletme Araştırmaları Dergisi**, S.10(3), ss.426-451.

- SYMONDS, Craig L. (2009), “*Lincoln and the Navy: The President Takes Charge and Directs a Successful Amphibious Landing at Hampton Roads*”, **American Heritage**, S.58(6), ss.43-47.
- T.C. SANAYİ VE TEKNOLOJİ BAKANLIĞI (2024), **Demir Çelik Sektör Raporu**, Sanayi Genel Müdürlüğü Yayınları, Ankara.
- T.C. SANAYİ VE TEKNOLOJİ BAKANLIĞI (2025), **Demir Çelik Sektör Raporu**, Sanayi Genel Müdürlüğü Yayınları, Ankara.
- TAN, Serdar (1983), **Demir-Çelik Sanayiinde Verimlilik**, MPV Yayınları, Ankara.
- TEKELİ, İlhan (2009), **Sanayi Toplumunu İçin Sanayi Yazıları**, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul.
- TEKELİ, İlhan ve İLKİN, Selim (1977), **1929 Buhranı'nda Türkiye'nin İktisadi Politika Arayışları**, Türkiye Belgesel İktisat Tarihi No. 2, Orta Doğu Teknik Üniversitesi Yayınları, Ankara.
- TEZEREN, Atilla (1981), **Özel Sektör Demir-Çelik Tesislerinde Envanter ve Kapasite Çalışmaları Entegre Tesislerde Verimlilik Ölçümleri**, MPV Yayınları, Ankara.
- TEZEREN, Atilla (1990), **Demir Çelik Sanayiinde Verimlilik Rapor Sistemi**, MPV Yayınları, Ankara.
- TIFFANY, Paul A. (1984), “*The Roots of Decline: Business-Government Relations in the American Steel Industry, 1945-1960*”, **The Journal of Economic History**, S.44(2), ss.407-419, <https://doi.org/10.1017/S0022050700032010>
- TİRYAKİOĞLU, Murad (2016), “*The Political Economy of Late Development and Domestic Production in Turkish Economy*”, **Ege Akademik Bakış**, S.16(2), ss.177-196, <https://izlik.org/JA79TT44TE>
- VITON, Albert (1939), “*The Power Clash in Ankara*”, **Common Sense**, S.8, ss.13-15.
- WADE, Robert H. (2012), “*Return of Industrial Policy*”, **International Review of Applied Economics**, S.26(2), ss.223-239, <https://doi.org/10.1080/02692171.2011.640312>
- WEIS, Linda ve HOBSON, John M. (1995), **Devletler ve Ekonomik Kalkınma Karşılaştırmalı Bir Analiz** (Çev. Kıvanç Dünder), Dost Kitabevi Yayınları, Ankara.
- WORLD STEEL ASSOCIATION - WSA (2025), “*World Steel in Figures 2025*”, **World Steel Kurumsal Web Sayfası (Veri Sunumu)**, <https://worldsteel.org/data/world-steel-in-figures/world-steel-in-figures-2025/> (Erişim Tarihi: 02.03.2026).
- YAŞAR, Okan (2009), “*Türk İmalat Sanayinde Lokomotif Bir Sektör: Demir Çelik Sanayi*”, **Marmara Coğrafya Dergisi**, S.20, ss.42-78, <https://izlik.org/JA62ML24KM>
- YAŞAR, Okan (2015), “*Sanayi Coğrafyası Açısından Bir Araştırma: Hatay ve Osmaniye İllerinde Demir-Çelik Sanayi Kümelenmesi*”, **Akdeniz İnsani Bilimler Dergisi**, S.5(1), ss.387-412, <https://izlik.org/JA78ZP38BC>
- YAVAŞ, Hilâl Kuvvetli (2020), **Türkiye'de Sanayileşme ve Sanayileşme Politikaları**, Der Yayınları, İstanbul.
- YELLISHETTY, Mohan, RANJITH, Pathegama G. ve THARUMARAJAH, Ambalavanar (2010), “*Iron Ore and Steel Production Trends and Material Flows in the World: Is this Really Sustainable?*”, **Resources, Conservation and Recycling**, S.54(12), ss.1084-1094, <https://doi.org/10.1016/j.resconrec.2010.03.003>
- YU, Biying, DAI, Ying, FU, Jiahao, QI, Jiahong ve LI, Xia (2025), “*Industrial Risks Assessment for the Large-Scale Development of Electric Arc Furnace Steelmaking Technology*”, **Applied Energy**, S.377, ss.(article-124611), <https://doi.org/10.1016/j.apenergy.2024.124611>
- YURTOĞLU, Nadir (2017), “*Cumhuriyet Döneminin En Önemli Ağır Sanayi Hamlesi: Karabük Demir ve Çelik Fabrikası (1939-1960)*”, **Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi**, S.33(96), ss.155-204, <https://izlik.org/JA89NB49AD>
- YÜKSEL, Dilek Yiğit (2018), “*Kıbrıs'ta Yaşananlar ve Türk Mukavemet Teşkilatı (1957-1964)*”, **Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi**, S.34(98), ss.311-376, <https://izlik.org/JA76CB98DT>
- ZEYTİNLİOĞLU, Mümtaz (1981), **Ulusal Sanayi**, Çağdaş Yayınları, İstanbul.